

**MIHAI
EMINESCU
CUVINTE
DE SUFLET**



Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților

MIHAI EMINESCU

CUVINTE DE SUFLET

Texte alese de
Î. P. S. Pimen
Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților

Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților
Suceava, 2006

Cuvânt înainte

Aflați la răscruce de drumuri, de orientări și principii de viață, de gândire și de lucrare, unele cu totul diferite de cele de până mai ieri, avem nevoie de o îndrumare, de o întărire sufletească în viața și activitatea noastră.

Pentru noi, Românii, timp de două mii de ani, Biserica, maica spirituală a poporului nostru, cum a numit-o Mihai Eminescu ne-a fost călăuză în toate cele bune.

În vâltoarea trăirii libertății, a unei libertăți anarhice, îndeosebi de o bună parte a tinerilor noștri, suntem încredințați că Biserica, instituție sfântă – Trupul lui Hristos – va rămâne mai departe limanul nostru sufletesc. Această încredințare ne este dată de Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, când spune: „Nici porțile iadului nu vor birui Biserica Mea” (Matei 16, 18). Într-adevăr, cuvintele Mântuitorului s-au adeverit, dacă luăm aminte la persecuțiile din primele veacuri creștine, când Biserica a rămas neclintită iar numărul trăitorilor și mărturisitorilor credinței creștine a sporit.

Cu câtă ferocitate slujitorii doctrinei comuniste-atee din Uniunea Sovietică și nu numai

au vrut să smulgă Biserica, credința creștină din inimile oamenilor însă n-au reușit; cu câtă perfidie vor să o facă și cei din Uniunea Europeană folosind nu sila – persecuțiile, ci momeala libertății totale care distruge moralitatea dar nu vor reuși nici ei, așa cum avertizează Sfântul Apostol Pavel: „Nu vă amăgiți: Dumnezeu nu Se lasă batjocorit; căci ce va semăna omul, aceea va și secera” (Gal. 6, 7). De aceea vom rosti și noi cu Psalmistul: „Că, iată, cei ce se depărtează de Tine, Doamne, vor pieri; nimicit-ai pe tot cel ce se leapădă de Tine” (Ps. 72, 26).

Nădăjuim că paginile de față din gândirea și scrisul lui Mihai Eminescu vor contribui la întărirea noastră sufletească în trăirea valorilor nemuritoare ale Bisericii și Neamului nostru românesc din care facem parte.

† P I M E N

+ Bîmeș

ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ȘI RĂDĂUȚILOR

MIHAI EMINESCU
TRĂITOR ȘI MĂRTURISITOR
AL CREDINȚEI ORTODOXE

„Nu merge la mormintele domnilor tăi cu sămânța dezbinării în inimă ci, precum mergi și te împărtășești cu sângele Mântuitorului, astfel împărtășește-ți sufletul tău cu reamintirea trecutului, fără patimă și fără ură între fiii aceleiași pământ; oricât de deosebiți ar fi în păreri, frați sunt, fiii aceleiași mame sunt...”

(*Grigore Ghica Voievod*, p. 34*)

„Avem nădejdea în Dumnezeu, avem încredere în brațele oștenilor români și nu ne îndoim că marile puteri europene, recunoscând că suntem un popor trainic și vrednic de viață neatârnată, vor recunoaște și vor scuti independența noastră.”

(*Vasalitatea României – 17 noiembrie 1877*, p. 70*)

„În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipsește

Notă: Textele însemnate cu un asterisc au fost extrase din lucrarea *Eminescu: sens, timp și devenire istorică*, volum îngrijit de Gh. Buzatu, Ștefan Lemny și I. Saizu, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1988, iar cele notate cu două asteriscuri au fost selectate din Mihai Eminescu, *Scrisori politice*, ediția a III-a, comentate de dr. Dumitru Murărașu, Editura „Scrisul Românesc”, Craiova.

în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat, sau mai bine zicând, ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații dedate la lucru.”

(*Tendințele de cucerire*, p. 112*)

„Religia, cu credințele ei fericite, care stabileau în mod dogmatic toate răspunsurile la întrebările cele mari ce preocupă o minte omenească, a suferit grele lovituri, însă numai negative, din partea unor ultime raționamente materialiste, care în sine sunt tot atât de neîntemeiate ca și mitologia grecească.”

(*Bellum Omnium contra omnes*
Războiul tuturor contra tuturor, p. 185*)

„Barbarii cuceritori sunt însărcinați de Dumnezeu să pedepsească viciile și nedreptățile lumii romane.”

(*Realitatea*, p. 420*)

„Dar, dacă timpul nostru este epitropist, nu ne trebuie epitrop sufletului nostru nicăieri, căci acel epitrop e sentimentul conservării noastre ca popor, e Dumnezeu din inima noastră.”

(*Fragmente Ms. 2264*, f. 380, p. 532*)

„Oamenii degenerați sufletește ajung să-și îngroape morții (hoiturile) fără preot, ca și pe niște câini.”

(*Fragmente Ms. 2264*, f. 207 v, p. 539*)

„Robia sufletească e mai greu de purtat decât robia trupului.”

(*Străinii de origine română*, p. 357*)

„De ce Hristos e așa de mare? Pentru că prin iubire El a făcut cearta între voințe, imposibilă.”

(*Fragmentarium Ms. 2257*, f. 50-51, p. 529*)

„Astfel, pământul românesc primește în brațele sale pe copiii săi adormiți, cu aceeași blândețe ca sânul mamei; el, în care zac comorile sufletului nostru, își adaugă câte o nouă comoară; și astfel ni se face mai scump. Dormi dulce în pământul din care te-ai născut, pe care l-ai iubit, pe care l-ai apărât viața toată și fie-ți țărâna ușoară și reamintirea veșnică.”

(*Pierderea lui Constantin Negri*, p. 36*)

„Ajunși în piață, în fața bustului de marmură al martirului Grigore Ghica Voievod, clericii începură cu citirea acelor molcome și tânguitoare

versete bisericesti, scrise în dulcea limbă a trecutului, pline de sfințenie și pace sufletească prin care se cere de la Stăpânul lumii repausul de veci, vecinica amintire și orânduirea sufletului martir în corturile dreptilor.”

(*Grigore Ghica Voievod*, p. 35*)

**MIHAI EMINESCU
ROLUL BISERICII
ORTODOXE ÎN
ISTORIA, VIAȚA ȘI
CULTURA POPORULUI**

„Idealul românilor din părțile Daciei lui Traian este menținerea unității reale a limbii strămoșești și a Bisericii naționale... Biserica și școala, atâta cer românii din Austroungaria pe seama lor și, prin aceasta, și-au cerut păstrarea naționalității și nimic mai mult... Nu veleitățile unei vieți de stat... nu deșertăciunea zgomotului în istorie este lucrul pe care-l voim... ceea ce voiesc românii să aibă e libertatea spiritului și conștiinței lor în deplinul înțeles al cuvântului. Și fiindcă spirit și limbă sunt aproape identice, iar limba și naționalitatea asemenea, se vede ușor că românul se vrea pe sine, își vrea naționalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.

Și nu sunt așa de multe condițiile pentru păstrarea naționalității. Căci mai mulți oameni nu sunt meniți de a-și apropia rezultatele supreme ale științei, nu sunt meniți de a reprezenta ceva, dar fiecare are nevoie de un tezaur sufletesc, de un reazim moral într-o lume a mizeriei și durerii, și acest tezaur i-l păstrează limba sa proprie în cărțile bisericești și mirene. În limba sa numai, i se lipsesc de suflet percepțele bătrânești, istoria părinților săi, bucuriile și durerile semenilor săi... Prin urmare, faptul că noi, românii, câți ne aflăm pe

pământ, vorbim o singură limbă, «una singură» ca nealte¹ popoare streine ce ne încongiură, e dovadă destulă și că așa voim să fim noi, nu altfel.”

*(Idealul unității politice
a românilor, p. 46-47*)*

„Orice s-ar zice despre alte popoare, nu se poate contesta în ele un fel de respect față cu trecutul, și acesta este un semn că o națiune are în sufletul său „religia umanității”. Și religia umanității consistă tocmai în recunoașterea existenței unui principiu moral în istorie. Și n-a reprezentat Mitropolia Sucevei un principiu moral? N-a fost ea aceea care a dat reazemul evanghelic populațiilor aservite în Polonia, n-a fost ea care a apărut intactă creștinătatea față cu agresiunea mahomedană, n-a fost ea aceea care-n persoana lui Varlaam Mitropolitul a făcut ca Duhul Sfânt să vorbească în limba neamului românesc, să redea în graiul de miere al coborâtorilor armiiilor române, Sfânta Scriptură și percepțele blândului Nazarinean?”

*(Idealul unității politice
a românilor, p. 56*)*

¹ Nu ca alte

„Să mulțumim Bisericii noastre, care, prin dumnezeiasca liniște și statornicie pe care a avut-o în vremurile cele mai tulburate, ne-a păstrat prin însemnările ei acest argument zdrobitor față de orice subtilitate diplomatică. Dar, acest argument devine și mai tare în veacul al XVIII-lea, când groful Rumhantof „lui-même” aprobă desființarea (deși numai trecătoare) a Mitropoliei Proilaviei și împarte eparhia, dând toată Basarabia până la Bender (Tighina) eparhiei de Huși, de care s-a ținut mai înainte și Brăila, eparhiei de Buzău.”

(*Cinci secole de istorie*, p. 99-100*)

„Biserica, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului, Ea, care domnește puternic dincolo de granițele noastre [...] e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are stat...”

(*Instituțiile țării în lumina lor istorică*, p. 376*)

„Cărțile bisericești tipărite în Ardeal, în Moldova, în Țara Românească, opresc procesul de diversificare și de dialectizare a graiului viu; acesta primește prin cărți o normă unitară de vorbire și înscriere.”

(*Unitatea preexistentă*, p. 409*)

„Biserica răsăriteană e națională; nu numai că admite, comandă chiar ca Serviciul în biserică să se facă în limba grăită de popor.”

(*Macedoromâni*, p. 414*)

„În citirea documentelor nu e permis a visa.”

(*Către Ioan Al. Samurcași*, p. 546*)

MIHAI EMINESCU
CIVILIZAȚIE – PROGRES
TRADIȚIE – PATRIOTISM

„Măsurariul civilizațiunii unui popor în ziua de azi e o limbă sonoră și aptă de a exprima prin sunete noțiuni, prin șir și accent logic cugete, prin accent etic sentimente. Afară de aceea, civilizațiunea unui popor constă cu deosebire în dezvoltarea acelor aplecări umane în genere, care sunt neapărate tuturor oamenilor, fie aceștia mari ori mici, săraci ori bogați, acelor principii, care trebuie să constituie fundamentul, directiva a toată viața și a toată activitatea omenească. Cu cât aceste cunoștințe și principii, care să le fie tuturor comune, sunt mai dezvoltate, cu atât poporul respectiv e mai civilizată. Științele (afară de ceea ce e domeniu public) trebuie să prezinte lucrări proprii ale națiunii, prin care ea ar fi contribuit la luminarea și înaintarea omenirii; artele frumoase și literatura trebuie să fie oglinzi de aur ale realității în care se mișcă poporul, o coardă nouă, originală, proprie pe bina² cea mare a lumii. Legislația trebuie să fie aplicarea celei mai înaintate idei de drept pusă în raport cu trebuințele poporului, astfel încât explicarea ori aplicarea drepturilor prin lege să nu contrazică

² Scena

spiritul acelora. Industria trebuie să fie a națiunii aceleia și păzită de concurență, iar purtătorul ei, comertul, să o schimbe pe aur, dar aurul, punga ce hrănește pe industriaș și îmbracă pe agricultor trebuie asemenea să fie în mâinile aceleiași națiuni. Declarăm a înțelege, deși nu concedem³ ca cineva să fie aservit vreunei națiuni viguroase ce te supune cu puterea brută, ori unei alteia, ce te orbește cu lustrul civilizației sale. Dar să fim servitorii... cui?”

(*Echilibrul*, p. 85-86^{**})

„Introducând legile cele mai perfecte și mai frumoase într-o țară, cu care nu se potrivesc, duci societatea de râpă, oricât de curat ți-ar fi cugetul și de bună inima.”

(*Bătrânii și tinerii*, p. 184-185^{**})

„Ca și fiul pierdut din parabola Evangheliei, noi ne-am pierdut din calea istoriei noastre adevărate, am cheltuit în mare parte moștenirea părintească pe formele goale ale unei civilizații străine, pe care n-am avut nici timpul, nici mijloacele îndeajuns spre a ne-o apropia... ”.

(*Dreptul nostru istoric*, p. 176^{*})

³ Încuviințăm

„... bogăția nu este în aer sau în pământ, ci în brațe și, unde lipsesc brațele sau calitatea producției e proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de țară bogată...

Deci, în țară săracă am voit să introducem, de-a gata, toate formele civilizației apusene.

Trebuiau școli. Prin ce le puteai înființa? După cum am spus, buruiana noastră de leac – prin muncă. Trebuia ca școlile, puține câte erau, să se ridice la cel mai înalt grad de dezvoltare cu putință...

Aceasta ar fi fost calea de dezvoltare: prin muncă. Am luat calea contrară. Pe vechii profesori de liceu i-am prefăcut în profesori de universitate, deși nu se potriveau deloc, căci nu se ocupaseră toată viața cu un singur obiect, apoi am făcut o mulțime de școli secundare, pe care le-am umplut cu cei care ne-au ieșit înainte, apoi mii de școli primare, la numirea personalului cărora chiar de cap ne-am făcut. Afirmăm că sunt sute de învățători care nu știu să despartă cuvintele unul de altul, nici să pună punct și virgulă unde trebuie. Nu pomenim de sintaxă sau de ortografie, căci în privința aceasta e vavilonie curată, și fiecare crede că poate scrie cum îi place...

Oameni care nu știu bine a scrie și a citi în țara noastră sunt mulți și vor fi din ce în ce mai mulți.

Toți au dreptul de a fi funcționari ai statului, sub diferite forme, și toți aspiră ca măcar subprefecți să le dea Dumnezeu să ajungă...

Și astfel de oameni râvnesc în țara aceasta să capete avere și onori⁴ pe calea statului, sau, cel puțin, să trăiască de la dânsul.”

(*Ilustrații administrative*, p. 192-198**)

„În veacul nostru se înmulțeau trebuințele, deci trebuia înmulțită producția și brațele producătoare. Din contră am urmat. Numărul producătorilor care în țara noastră sunt absolut numai țăranii dă îndărăt, deci e supus la o trudă mult mai mare decât poate purta; și se înmulțesc – cine? Cei cari precupețesc munca lui în țară și în afară și clasele parazite. La țară putrezesc grânele omului nevândute, în oraș plătești pâinea cu prețul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Căci firul de grâu trece prin douăzeci de mâini de la producător până la consumator și, pe această cale, se scumpește, pentru că cele douăzeci de mâini corespund cu cincizeci de guri, care având a trăi de pe dânsul, produc o scumpire artificială...

Azi țăranul scade pe zi ce merge, proprietarul, ale cărui interese sunt identice cu ale țăranului,

⁴ Onoruri

asemenea, bresle nu mai avem, negoțul încape pe mâini străine, încât mâine să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în țară, și am putea să ne luăm lucrurile în spinare și să emigrăm în America. Chiar ar fi bine să ne luăm de pe acum o bucată de loc în Mexic, în care să pornim cu toate ale noastre, când nu vom mai avea nimic în România.

Să nu ne facem iluzii. Prin atârănarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce-or pofti, să atârne mai mult ori mai puțin de înrâuriri străine. Nu doar că ar sta în relație cu consulii, această acuzare ar fi prea gravă, pentru ca s-o facem cuiva. Ne înnegrim unii pe alții, vorbesc de naturile mai nobile, fie ele în orice parte, nu de stârpituri ne înnegrim – zic, unii pe alții, pentru că simțim că starea poporului românesc e nesuferită și că ne-am încurcat rău.”

*(Frază și adevăr, p. 210-212**)*

„Noi susținem că poporul românesc nu se va putea dezvolta ca popor românesc decât păstrând drept baze pentru dezvoltarea sa, tradițiile sale istorice, așa cum ele s-au stabilit în curgerea vremurilor; cel ce e de altă părere, să o spună țării.

Noi susținem că e mai bine să înaintăm încet, dar păstrând firea noastră românească, decât să

mergem repede înainte, dezbrăcându-ne de dânsa prin străine legi și străine obiceiuri; cel ce e de altă părere, să aibă îndrăzneala de a ne-o spune.”

(*Reacționismul partidului conservator*, p. 262-263**)

„Golul nostru intelectual, setos de civilizație, a primit fără control, fără cântărire, idei și bune și rele, și potrivite și nepotrivite; ba, națiunea întreagă, cu prea puține excepții, nu vedea că niciodată o vorbă nu poate înlocui o realitate, că niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenței și, mai ales, cu întărirea propriei judecăți, care e cultura adevărată, că niciodată fraza libertății nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e facultatea de a dispune de sine însuși prin muncă și prin capitalizarea muncii. Nu o utopie, o mie de utopii populau capetele generației trecute, care-și închipuia libertatea fără muncă, cultura fără învățatură, organizația modernă fără o dezvoltare economică analogă.

O serie de fraze ieftine copiate din gazete străine, din scriitori de mâna a doua, din discursurile unor politici⁵ trăiți și crescuți în alte

⁵ Politicieni

țări, a înlocuit și înlocuiește încă în mare parte silința de-a învăța singur; raționamente străine, răsărite din alte stări de lucruri, înlocuiesc exercițiul propriei judecăți.”

(*Despre program*, p. 279**)

„Și ținta noastră a fost totdeauna conservarea elementului național și ocrotirea acestui element contra concurenței excesive și a propriei lui neprevederi. Fiecare zi care trece ne convinge mai mult că aceasta trebuie să fie ținta supremă, nu numai a oricărui conservator, dar a oricărui român care vrea să aibă o țară românească; conservarea mai cu seamă a proprietății mici în mâna proprietarului român, conservarea meseriilor în mâna meseriașilor români.”

(*Program de reforme*, p. 378**)

„Civilizația adevărată a unui popor consistă nu în adoptarea cu deridicată⁶ de legi, forme, instituții, etichete, haine străine. Ea constă în dezvoltarea naturală, organică, a propriilor puteri și a propriilor sale facultăți. Nu există o civilizație umană generală, accesibilă tuturor oamenilor în același grad și în același chip, și fiecare popor își

⁶ Haotică

are civilizația sa proprie, deși în ea intră o mulțime de elemente comune și altor popoare...

Deci, orice civilizație adevărată nu poate consta decât într-o parțială întoarcere la trecut, la elementele bune, sănătoase, proprii de dezvoltare.”

(*Semibarbaria*, p. 373, 375**)

„Se zice, și cu drept cuvânt, că pentru a scrie istoria unei epoci trebuie să fi trecut câteva sute de ani de atunci înapoi; contemporanii sunt cei mai răi istorici.”

(*A scrie istoria unei epoci*, p. 225*)

„Simțul istoric, singurul care întărește împărățiile.”

(*Idealul unității politice a românilor*, p. 50*)

„Patriotismul... nu este iubire a țărânei, ci iubirea trecutului. Fără cultul trecutului nu există iubire de țară.”

(*Cultul trecutului*, p. 252**)

„Moravurile fără legi pot totul, legea fără moravuri aproape nimic.”

(*Dezvoltarea istorică a României*, p. 346**)

„Limba singură nu constituie însă naționalitatea. Calitățile morale și intelectuale ale rasei au însemnătate cu mult mai mare.”

(Distinguendum est, p. 329)*

„E mică țărișoara noastră, îi sunt strâmte hotarele, greutatea vremurilor au știrbit-o; dar această țară mică și știrbită e țara noastră, e țara românească, e patria iubită a oricărui suflet românesc; într-însa găsim toate putințele dezvoltării, întocmai ca într-una oricât de întinsă. Athena era un petec de pământ și totuși numai din comorile ei și-a luat împărăția lui Alexandru podoabele măririi.

S-o facem mare pe țărișoara noastră prin roadele muncii noastre și prin mărimea vredniciei noastre.”

(Misiunea noastră ca stat, p. 200)*

Noi susținem că poporul românesc nu se va putea dezvolta ca popor românesc decât păstrând drept baze pentru dezvoltarea sa, tradițiile sale istorice astfel cum ele s-au stabilit în curgerea vremurilor; cel ce este de altă părere s-o spună țării.

Noi susținem că e mai bine să înaintăm încet, dar păstrând firea noastră românească, decât să

mergem repede înainte dezbrăcându-ne de dânsa
prin străine legi și străine obiceiuri; cel ce e de altă
păreră să aibă îndrăzneala de a ne-o spune.

(*Tradiții istorice*, p. 202*)

Rugăciune

de Mihai Eminescu

Crăiasă alegându-te
Îngenunchem rugându-te,
Înalță-ne, ne mântuie
Din valul ce ne bântuie;
Fii scut de întărire
Și zid de mântuire,
Privirea-ți adorată
Asupră-ne coboară,
O, Maică prea curată
Și pururea Fecioară,
Marie !

Noi, ce din mila Sfântului
Umbră facem pământului,
Rugămu-ne-ndurărilor,
Luceafărului mărilor;
Ascultă-a noastre plângeri,
Regină peste îngeri,
Din neguri te arată,
Lumină dulce, clară,
O, Maică prea curată
Și pururea Fecioară,
Marie !